

MUHANDISLIK

& IQTISODIYOT

№4 (2)

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

2026
APREL

Milliy nashrlar

OAK: <https://oak.uz/pages/4802>

05.00.00 - Texnika fanlari

08.00.00 - Iqtisodiyot fanlar

Google Scholar

OPEN ACCESS

ULRICHSWEB[™]
GLOBAL SERIALS DIRECTORY

Academic
Resource
Index
ResearchBib

ISSN INTERNATIONAL
STANDARD
SERIAL
NUMBER
INTERNATIONAL CENTRE

CYBERLENINKA

OpenAIRE

ROAD

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

BASE

Crossref

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

ISSN: 3060-463X

РЭУ.РФ
РОССИЙСКИЙ ЭКОНОМИЧЕСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ
ИМЕНИ Г.В. ПЛЕХАНОВА
ТАШКЕНТСКИЙ ФИЛИАЛ

muhandislik **& iqtisodiyot**

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

Elektron nashr, 2026-yil, aprel.

Bosh muharrir:

Zokirova Nodira Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori, DSc, professor

Bosh muharrir o'rinbosari:

Shakarov Zafar G'afrovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori, PhD, dotsent

Tahrir hay'ati:

Abduraxmanov Kalendar Xodjayevich, O'z FA akademigi, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Sharipov Kongratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori, professor

Maxkamov Baxtiyor Shuxratovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Shaumarov Said Sanatovich, texnika fanlari doktori, professor

Turayev Bahodir Xatamovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Nasimov Dilmurod Abdulloyevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Allayeva Gulchexra Jalgasovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Arabov Nurali Uralovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Maxmudov Odiljon Xolmirzayevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Xamrayeva Sayyora Nasimovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Bobonazarova Jamila Xolmurodovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Irmatova Aziza Baxromovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Bo'taboyev Mahammadjon To'ychiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Shamshiyeva Nargizaxon Nosirxuja kizi, iqtisodiyot fanlari doktori, professor,

Xolmuxamedov Muhsinjon Murodullayevich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Xodjayeva Nodiraxon Abdurashidovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Amanov Otabek Amankulovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Qurbonov Samandar Pulatovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Zikriyoyev Aziz Sadulloyevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Tabayev Azamat Zaripbayevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sxay Lana Aleksandrovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Ismoilova Gulnora Fayzullayevna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Djumaniyazov Umrbek Ilxamovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Kasimova Nargiza Sabitdjanovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Kalanova Moxigul Baxritdinovna, dotsent

Ashurzoda Luiza Muxtarovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sharipov Sardor Begmaxmat o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Tursunov Ulug'bek Sativoldiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Bauyetdinov Majit Janizaqovich, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti dotsenti, PhD

Botirov Bozorbek Musurmon o'g'li, Texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sultonov Shavkatjon Abdullayevich, Kimyo fanlari doktori, (DSc)

Jo'raeva Malohat Muhammadovna, filologiya fanlari doktori (DSc), professor.

Yusupov Maxamadamin Abduxamidovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi (DSc), professor

Kalonova Moxigul Baxritdinovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent

Mirzayev Kulmamat Djanzakovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi (DSc), professor.

Karimova Nilufar Sadirdin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Norboyev Odil Abrayevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Nasimov Dilmurod Abdulloyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

Mirzayev Kulmamat Djanzakovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

Karimova Nilufar Sadirdin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Pardaev Umidjon Uralovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

Xolmirzayev Ulug'bek Abdulazizovich, Iqtisodiyot fanlari doktori (DSc)

muhandislik & iqtisodiyot

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

- 05.01.00 – Axborot texnologiyalari, boshqaruv va kompyuter grafikasi
- 05.01.01 – Muhandislik geometriyasi va kompyuter grafikasi. Audio va video texnologiyalari
- 05.01.02 – Tizimli tahlil, boshqaruv va axborotni qayta ishlash
- 05.01.03 – Informatikaning nazariy asoslari
- 05.01.04 – Hisoblash mashinalari, majmualari va kompyuter tarmoqlarining matematik va dasturiy ta'minoti
- 05.01.05 – Axborotlarni himoyalash usullari va tizimlari. Axborot xavfsizligi
- 05.01.06 – Hisoblash texnikasi va boshqaruv tizimlarining elementlari va qurilmalari
- 05.01.07 – Matematik modellashtirish
- 05.01.11 – Raqamli texnologiyalar va sun'iy intellekt
- 05.02.00 – Mashinasozlik va mashinashunoslik
- 05.02.08 – Yer usti majmualari va uchish apparatlari
- 05.03.02 – Metrologiya va metrologiya ta'minoti
- 05.04.01 – Telekommunikatsiya va kompyuter tizimlari, telekommunikatsiya tarmoqlari va qurilmalari. Axborotlarni taqsimlash
- 05.05.03 – Yorug'lik texnikasi. Maxsus yoritish texnologiyasi
- 05.05.05 – Issiqlik texnikasining nazariy asoslari
- 05.05.06 – Qayta tiklanadigan energiya turlari asosidagi energiya qurilmalari
- 05.06.01 – To'qimachilik va yengil sanoat ishlab chiqarishlari materialshunosligi
- 05.08.03 – Temir yo'l transportini ishlatish
- 05.08.06 – "G'ildirakli va gusenisali mashinalar va ularni ishlatish" (texnika fanlari)
- 05.09.01 – Qurilish konstruksiyalari, bino va inshootlar
- 05.09.04 – Suv ta'minoti. Kanalizatsiya. Suv havzalarini muhofazalovchi qurilish tizimlari
- 10.00.06 – Qiyosiy adabiyotshunoslik, chog'ishtirma tilshunoslik va tarjimashunoslik
- 10.00.04 – Yevropa, Amerika va Avstraliya xalqlari tili va adabiyoti
- 08.00.01 – Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 – Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 – Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 – Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 – Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 – Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 – Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 – Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 – Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 – Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 – Marketing
- 08.00.12 – Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 – Menejment
- 08.00.14 – Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 – Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 – Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 – Turizm va mehmonxona faoliyati

Ma'lumot uchun, OAK
Rayosatining 2024-yil 28-avgustdagi 360/5-son qarori bilan "Dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etishga tavsiya etilgan milliy ilmiy nashrlar ro'yxati"ga texnika va iqtisodiyot fanlari bo'yicha "Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali ro'yxatga kiritilgan.

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz:

1. Toshkent shahridagi G.V.Plexanov nomidagi Rossiya iqtisodiyot universiteti
2. Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
3. Toshkent irrigatsiya va qishloq xo'jaligini mexanizatsiyalash muhandislari instituti" milliy tadqiqot universiteti
4. Islom Karimov nomidagi Toshkent davlat texnika universiteti
5. Muhammad al-Xorazmiy nomidagi Toshkent axborot texnologiyalari universiteti
6. Toshkent davlat transport universiteti
7. Toshkent arxitektura-qurilish universiteti
8. Toshkent kimyo-texnologiya universiteti
9. Jizzax politexnika instituti

MUNDARIJA

BYUDJET SUBYEKTLARI ISHTIROKINI QISQARTIRISH ASOSIDA KREDIT RISKINI BOSHQARISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH.....	16
PhD. Mahmudov Rahimjon Hamid o'g'li	
MINTAQA IQTISODIYOTI TARMOQLARINI KLASTERLASHTIRISH SALOHIYATINI RIVOJLANTIRISHNI TAKOMILLASHTIRISHNING EMPIRIK MODEL: STATISTIK VA EKONOMETRIK TAHLIL.....	25
Ollokulova Feruza Mansurovna, Abdurahmonov Abdulaziz Maxmudovich	
XO'JALIK YURITUVCHI SUBYEKTLARDA PUL OQIMLARI AUDITINI TAKOMILLASHTIRISHNING ZAMONAVIY MEXANIZMLARI.....	30
Atamurodov Saidmurad Yaxyoyevich, Sindarova Aziza Musurmon qizi	
TIJORAT BANKLARIDA KREDIT RISKLARINI BOSHQARISHNI RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR VA SUN'IY INTELLEKT ASOSIDA TAKOMILLASHTIRISH.....	42
Xasanov Sardor Xazratkulovich	
IQTISODIY O'SISH SIFATI VA UNI KO'RSATKICHLARINING KONSEPTUAL ASOSLARI.....	50
Axmedov Xasanjon Muxamadovich	
IQTISODIY O'SISH SIFATI VA UNI KO'RSATKICHLARINING KONSEPTUAL ASOSLARI.....	55
Axmedov Xasanjon Muxamadovich	
ENERGIYA SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING KORXONALAR RENTABELLIGIGA TA'SIRI.....	60
Hayitov Jamshid Xolboyevich	
KREDITLASH MEXANIZMINING ILMIY-NAZARIY ASOSLARI VA UNING TARIXIY RIVOJLANISH BOSQICHLARI.....	65
Ortiqov Husan Usmonaliyevich	
DAVLAT SEKTORIDA ICHKI AUDIT FAOLIYATINI TAKOMILLASHTIRISH.....	70
Xamidova Zarifa Urol qizi	
ISTE'MOL NARXLARI INDEKSINI MODELLASHTIRISH VA PROGNOZLASHNI TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI.....	74
Ismailova Shaxnoza Uktamovna	
XIZMATLAR SEKTORI RIVOJLANISHINING KAMBAG'ALLIKKA TA'SIRINI BAHOLASH METODOLOGIYASI VA KO'RSATKICHLAR TIZIMI.....	77
Dawletmuratov Adilbay Mirzaboyevich	
BIZNES JARAYONLARINI MONITORING QILISH TIZIMINING HOZIRGI HOLATI TAHLILI.....	84
Dadajonova Madina Ravshan qizi	
ISTE'MOL NARXLARI INDEKSINI MODELLASHTIRISH VA PROGNOZLASHNI TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI.....	89
Ismailova Shaxnoza Uktamovna	
MINTAQA IQTISODIYOTI TARMOQLARINI KLASTERLASHTIRISH SALOHIYATINI RIVOJLANTIRISHNI TAKOMILLASHTIRISHNING EMPIRIK MODEL: STATISTIK VA EKONOMETRIK TAHLIL.....	94
Ollokulova Feruza Mansurovna, Abdurahmonov Abdulaziz	
ENERGIYA SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING KORXONALAR RENTABELLIGIGA TA'SIRI.....	100
Hayitov Jamshid Xolboyevich	
IMPROVING THE EFFICIENCY OF BANKS' GREEN FINANCING IN UZBEKISTAN AND KAZAKHSTAN.....	105
Maxmudov Rahimjon	
MAHALLIY BUDJETLAR MUSTAQILLIGINI TAKOMILLASHTIRISH VA YANADA OSHIRISH.....	109
Abduraxmonova Gulmira	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA MOLIYAVIY HISOBOTLARNI SHAKLLANTIRISH: MUAMMOLAR VA YECHIMLAR.....	114
Teshabayev Dilmurod Boxodir o'g'li	

FARG 'ONA VILOYATINING INNOVATSION RIVOJLANISHI.....	120
Tuychieva Odina Nabiyevena	
INDICATORS OF INNOVATIVE DEVELOPMENT OF THE "GREEN" ECONOMY.....	131
Mirzaev Kulmamat Djanzakovich	
KREDITLASH MEXANIZMINING ILMIY-NAZARIY ASOSLARI VA UNING TARIXIY RIVOJLANISH BOSQICH LARI.....	140
Ortiqov Husan Usmonaliyevich	
KORPORATIV BOSHQARUVNING XALQARO TAJRIBASI VA UNING QIYOSIY TAHLILI.....	144
Shakirova Gulbaxor Sharipdjanovna	
TIJORAT BANKLARIDA KREDIT RISKLARINI BOSHQARISHNI RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR VA SUN'IY INTELLEKT ASOSIDA TAKOMILLASHTIRISH.....	149
Xasanov Sardor Xazratkulovich	
IQTISODIY XAVFSIZLIKNING INSTITUSIONAL ASOSLARINI TAKOMILLASHTIRISHNING XORIJ DAVLATLAR TAJRIBASI.....	156
Odinayev Ravzatullo Asatulloevich	
KICHIK BIZNES SUBYEKTLARINING MOLIVAVIY XAVFSIZLIGINI TA'MINLASH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH.....	161
Karimov Alibek Valievich	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA FRANCHAYZING TIZIMINI RIVOJLANTIRISHDA PLATFORMA MODELLARI VA ULARNING SAMARADORLIGINI BAHOLASH.....	167
Xodjaye Anvar Rasulovich, Nasimov Dilshodbek Hotam o'g'li	
"O'ZBEKISTON GTL" MAHSULOTLARINING FIZIK-KIMYOVIY XOSSALARI VA ULARNI KOMPOUDIRLASH ASOSIDA EKOLOGIK TOZA YOQILG'ILAR OLIISH ISTIQBOLLARI.....	173
Ro'ziyev Aliakbar, Hayitov Ruslan, Mavlonov Shohrux	
HUDUDIY MEHNAT BANDLIGINI TA'MINLASHDA AVTOSERVIS KORXONALARINING ROLI.....	179
Marqayev Xurshid Aliqulovich	
ASOSIY VOSITALAR AUDITINI TAKOMILLASHTIRISH.....	183
Zaripova Sayohat Zafarovna	
XIZMATLAR SOHASINI BOSHQARISHDAGI MUAMMOLAR VA YECHIMLAR: AGROTURIZM VA RAQAMLI XIZMATLAR ASOSIDA TAHLIL (ANDIJON VILOYATI MISOLIDA).....	188
Oktamjonova Gulira'no Ikromjon qizi	
BUXORO VILOYATI UY XO'JALIKLARI HAYOT SIFATI VA IJTIMOIIY-IQTISODIY AHVOLI: SO'ROVNOMA NATIJALARI TAHLILI.....	192
Nizomov Asliddin, Musulmonova Shahlo, Izzatullayeva Ma'mura	
DIRECTIONS FOR TOURISM DEVELOPMENT IN UZBEKISTAN BASED ON DIGITAL TECHNOLOGIES..	199
Mirzaev Kulmamat Djanzakovich	
QORA METALLURGIYA SANOATI VA ULARNING ISHLATILISHI.....	203
Sarimsakov Alisher Ubaydullaevich	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA AHOLI BANDLIGINING IQTISODIY-STATISTIK TAHLILI.....	209
Yusupov Farhod Adamboyevich	
TASVIRLARDAN YO'L BELGILARINI TANIB OLIISH ALGORITMLARI VA DASTURIY VOSITASINI ISHLAB CHIQISH.....	214
Toyirov Akbar Xasanovich, Yuldoshov Abdurahmon Baxtiyorovich	
OLIIY TA'LIMNI MOLIVALASHTIRISHNING ILG'OR XORIJIY TAJRIBASI: SINGAPUR MISOLIDA.....	218
Kurbanov Baxodir Negmatullayevich	

MA'LUMOTLARGA ASOSLANGAN TURIZM BOSHQARUVI: O'ZBEKISTONDA RAQAMLI TRANSFORMATSIYA JARAYONLARI.....	222
Ashurova Shaxnoza Almasovna	
DAVLAT XARIDLARI BO'YICHA BYUDJET MABLAG'LARIDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGINI ICHKI AUDITNING ANALITIK KO'RSATKICHLARI ASOSIDA BAHOLASH.....	226
Meliboyev Askar Eshmuratovich	
ГЛИНИСТЫЕ СЛАНЦЫ ЦЕНТРАЛЬНОГО И ЮЖНОГО УЗБЕКИСТАНА КАК СЫРЬЕВАЯ СМЕСЬ ДЛЯ ПРОИЗВОДСТВА ПОРТЛАНДЦЕМЕНТА.....	231
Карабаев А.М., Абдуллаева Д.Ф., Абдуллаев У.Х. Андакулова Н.Н.	
ЦИФРОВАЯ ТРАНСФОРМАЦИЯ СИСТЕМЫ МЕНЕДЖМЕНТА КАЧЕСТВА НА ПРОМЫШЛЕННОМ ПРЕДПРИЯТИИ.....	237
Садиков Жахонгир Носирджанович, Даулетмуратова Дилбар Калмуқанмед кизи	
РАЗРАБОТКА МЕХАТРОННОГО МОДУЛЯ ДЛЯ ВЫРАВНИВАНИЯ ПОВЕРХНОСТИ МЕТАЛЛА ПОСЛЕ ЗАЛИВКИ.....	243
Мирджуроев Сарвар Алишер угли	
MAHALLIY BUDJET DAROMADLARINI SHAKLLANTIRISHDA YASHIRIN IQTISODIYOTNING TA'SIRI ..	246
Isoqov Zafarjon Zokirjonovich	
AGROKLASTERLAR SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING EKONOMETRIK MODELLARI	250
O'rinboev Ulug'bek Otabekovich	
ИССЛЕДОВАНИЕ ПОРИСТОЙ СТРУКТУРЫ И ВЛАГОПОГЛОЩАЮЩИХ СВОЙСТВ КОМПОЗИТНОГО ВЯЖУЩЕГО	259
Тургунбаев Уринбек, Шарипова Дилафруз, Худойбердиев Жамшид	
ИССЛЕДОВАНИЕ НАПРЯЖЕННО-ДЕФОРМИРОВАННОГО СОСТОЯНИЯ ЯЧЕЙКИ СВЕТОПРОЗРАЧНОГО ОГРАЖДЕНИЯ ПРИ ВОЗДЕЙСТВИИ ЛОКАЛЬНОЙ СЕЙСМИЧЕСКОЙ НАГРУЗКИ.....	265
Давронов Олимбек, Туляганов Азиз	
PAHTA-TO'QIMACHILIK KLASTERLARNING EKSPORT SALOHİYATINI OSHIRISH YO'NALISHLARI	271
Mamasoliyev G'ayratbek Maxamadyusupovich	
RAQAMLI IQTISODIYOTNING TURIZMDA MOHIYATI VA AHAMIYATI.....	276
Abdullayeva Zulfiya Izzatovna	
MINTAQAVIY SANOAT KORXONALARINING BIZNES JARAYONLARINI TAHLIL QILISH VA BAHOLASHNING ZAMONAVIY USULLARI (BPM, LEAN VA SIX SIGMA YONDASHUVLARI MISOLIDA) ..	279
Azimova Maxfuza Rashidovna	
QURILISH SANOATI KORXONALARINING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI VA ULARNI EKOLOGIK BOSHQARISH TAMOIYILLARI	284
Xolov Xamza Tojiddinovich	
O'ZBEKISTONDA AHOLINI QISHLOQ XO'JALIGI MAHSULOTLARI BILAN TA'MINLASHNING IQTISODIY MEKANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH: EKONOMETRIK TAHLIL VA PROGNOZLASH	292
Matjonov Bekjon Ravshonbekovich, Ibragimova Nodira Kadamovna	
A THEORETICAL MODEL LINKING GENDER EQUALITY AND MANAGEMENT EFFICIENCY.....	297
Ochilova Intizor Sadikovna	
QIMMATLI QOG'OZLAR PORTFELIDAN KUTILAYOTGAN DAROMADGA TA'SIR QILUVCHI OMILLARNI EKONOMETRIK MODEL ORQALI BAHOLASH.....	303
Sindarov Fazliddin Kaxramonovich	
MAMLAKAT KIMYO SANOATIDAGI KORXONALAR FAOLIYATIDA RESURSLARDAN SAMARALI FOYDALANISH JARAYONI VA ULARNING TAHLILI.....	312
Odilova Malika Abdushukur qizi	

RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNI ISHLAB CHIQRISH SANOATIGA JORIY ETISH	317
Abdivoyitova Sarvinoz Abduxayit qizi, Maxmudov Abrorxon Axmadxonovich	
NODAVLAT OLIY TA'LIM MUASSASALARIDA BOSHQARUV HISOB TIZIMINI TASHKIL ETISHNING NAZARIY VA AMALIY JIHATLARI	321
Xojiboyev Muxiddin Shodimuxamedovich	
TIJORAT BANKLARINING INVESTITSION FAOLIGINI OSHIRISHNING HOZIRGI HOLATI TAHLILI.....	326
Dagarov Bekzod Muzaffar o'g'li	
O'ZBEKISTON BANK TIZIMIDA RAQOBAT MUHITINING SHAKLLANISH BOSQICHLARI VA TENDENSIYALARI.....	332
Qulmetov Mansurbek Ro'zmatovich	
USING ENGINEERING MODELS TO MEASURE SME RISKS IN UZBEKISTAN.....	340
Djumabayeva Dilobar Asatillayevna	
BANK FAOLIYATIDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNI JORIY ETISHNING ASOSIY MASALALARI.....	347
Yusufov Javohirtshoh Ozod o'g'li, Xolmirzayev Elbek Baxtiyorovich	
RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR JARAYONIDA TALABALARNING IJODKORLIK KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISH METODIKASINI TAKOMILLASHTIRISH.....	353
Meyliyeva Shoxista Rustamovna	
ИНТЕГРАЛЬНАЯ ОЦЕНКА УСТОЙЧИВОГО ЦИФРОВОГО РАЗВИТИЯ ТУРИЗМА И ЭФФЕКТИВНОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ТУРИСТСКОГО ПОТЕНЦИАЛА БУХАРСКОЙ ОБЛАСТИ	358
Усманова Азиза Баходировна	
O'ZBEKISTONDA ELEKTR YORITISH MAHSULOTLARI BOZORINI INNOVATSION LOKALIZATSIYA ASOSIDA RIVOJLANTIRISH: DINAMIKA, TAHLIL VA PROGNOZ	363
Jurayev Murotjon Sotivoldiyevich	
HUUDUDLAR RAQOBATBARDOSHLIGINI BAHOLASH VA REYTINGLASH.....	371
Kosimov Bobir Abdigafarovich	
BALAND BINOLAR FASADLARINI PARDOZLASH TEXNOLOGIYALARINI EKSPLUATATSION ISHONCHLILIK VA XIZMAT MUDDATINI UZAYTIRISH ASOSIDA OPTIMALLASHTIRISH.....	376
Amirov Shavkat Rahmatullayevich	
ОСНОВЫ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ ТРАНСПОРТНОЙ ЛОГИСТИКИ В УЗБЕКИСТАНЕ.....	383
Мурадов Алишер Курбанбаевич	
ФОРМИРОВАНИЕ БИЗНЕС-ПАРАДИГМЫ АГРОТУРИЗМА КАК УСЛОВИЕ ДОСТИЖЕНИЯ ЦЕЛЕЙ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ	390
Усманова Диляфруз Каршиевна	
WAYS TO IMPROVE THE REGIONAL STRUCTURE OF THE INDUSTRY OF NAVAI REGION	396
Uralov Eliboy Omonovich	
JISMONIY SHAXSLARNING MOL-MULK SOLIG'INI TAKOMILLASHTIRISHDA SAMARALI XORIJIY TAJRIBA	400
Safarova Shahzoda	
НАЛОГОВОЕ СТИМУЛИРОВАНИЕ ИНВЕСТИЦИОННОЙ АКТИВНОСТИ: МЕЖДУНАРОДНЫЙ ОПЫТ И ПРАКТИКА УЗБЕКИСТАНА.....	405
Рафиева Зарина Хусановна	
INDUSTRY 4.0 SHAROITIDA SANOAT KORXONALARIDA INSON RESURSLARINI BOSHQARISHNING ILMIY-AMALIY MASALALARI.....	410
Djuraeva Guzal Shavkatovna	

SUG'URTA TASHKILOTLARINING MOLIYAVIY BARQARORLIGINI TA'MINLASHDA ZAMONAVIY YONDASHUVLAR.....	414
Xalikulova Shirin Utkir qizi	
TIJORAT BANKLARIDA AKTIVLAR SIFATINI OSHIRISHNING USTUVOR YO'NALISHLARI.....	418
Ruziyev Baxtiyor Salimboyevich	
ВЗАИМОСВЯЗЬ УРОВНЯ РАЗВИТИЯ ЭМОЦИОНАЛЬНОГО СЛОВАРЯ И ЛИДЕРСКИХ КАЧЕСТВ У ДЕТЕЙ МЛАДШЕГО ШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА.....	425
Рихсибоева Нигора Низомиддин кизи, Тоймухамедова Дилобар Хуснитдиновна	
TURIZM KORXONALARIDA INTEGRATSIYALASHGAN MARKETING KOMMUNIKATSIYALARINI RIVOJLANTIRISH MEKANIZMLARI.....	434
Sobirjonov Asrorbek Sobitjon o'g'li	
KAM SUV TALABCHAN SEMENT OLISH UCHUN RATSIONAL TARKIBNI TADQIQ QILISH.....	440
X.V. Yusupov, Babayev Sultonbek Sunnat o'g'li	
ENHANCING THE EFFICIENCY OF ISLAMIC FINANCING MECHANISMS IN EMERGING ECONOMIES: EVIDENCE FROM MURABAHA-BASED INSTRUMENTS AND PUBLIC-PRIVATE INVESTMENT MODELS.....	445
Nazarov Nodirjon Namoz o'g'li	
TURIZM XIZMATLAR BOZORIDA RAQOBATBARDOSHLIKNI OSHIRISH OMILLARI.....	453
Ibragimov Husen Ismailovich	
STUDIES ON OBTAINING AZOSUPERPHOSPHATE BY TREATING HIGH-CARBONATE, LOW-GRADE CENTRAL KYZYLKUM PHOSPHORITES WITH VARIOUS DOSAGES OF AMMONIUM SULFATE AND SULFURIC ACID.....	457
Saidov Hakimboy O'rinboyevich	
HUDUDIY SANOAT ISHLAB CHIQARISHNI INNOVATSION RIVOJLANTIRISH OMILLARI.....	463
Avliyaqulov Xudoyberdi, Ollokulova Feruza Mansurovna	
NAVOIY VILOYATI SANOATI RIVOJLANISHINI BANDLIK VA INVESTITSIYA OQIMLARI ASOSIDA MODELLASHTIRISH.....	466
Baqoyev Husan Nuriddinovich	
TURIZM KORXONALARIDA INTEGRATSIYALASHGAN MARKETING KOMMUNIKATSIYALARINI RIVOJLANTIRISH MEKANIZMLARI.....	474
Sobirjonov Asrorbek Sobitjon o'g'li	
YER VA SUV RESURSLARIDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGINI BAHOLASHNING IQTISODIY MEKANIZMLARI VA INTEGRAL KO'RSATKICHLAR TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH.....	480
Rustamov Umidjon Xayitboyevich	
AGROKLASTERLAR SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING EKONOMETRIK MODELLARI.....	485
O'rinboyev Ulug'bek Otabekovich	
TRANSPORT-LOGISTIKA TIZIMLARIDA XARAJATLARNI KAMAYTIRISH VA SAMARADORLIKNI OSHIRISHNING ZAMONAVIY YO'LLARI.....	494
Olimov Maqsudjon Komiljon o'g'li, Saydullayeva Dilnoza Komil qizi	
BENTONIT YORDAMIDA ISHLATILGAN TURBINA MOYLARINI TOZALASH ASOSIDA BAZAVIY MOY OLISH IMKONIYATLARI.....	502
Salomatov Behruz To'ymurodovich, Panoyev Nodir Shavkatovich, Safarov Jasur Alijon o'g'li	
INNOVATSION BOSHQARUV TIZIMLARIDA QAROR QABUL QILISH VA KOMMUNIKATSIYA SAMARADORLIGI.....	506
Sotvoldiyeva Xurliqo G'ayratjon qizi	

CHEMICAL-MINERALOGICAL CHARACTERIZATION AND DRY BENEFICIATION TECHNOLOGY OF FELDSPAR FROM THE SULTAN UVAYS DEPOSIT	512
Buranova Dinara Baxtiyarovna	
TRANSPORT LOGISTIKASIDA AVTOMOBIL TRANSPORTI ORQALI YUK TASHISH JARAYONIDAGI TAVAKKALCHILIKLARNI SUG'URTALASHNING IQTISODIY AHAMIYATI.....	520
Jabborov Islom Xusan o'g'li	
MAGNIT O'ZAGI ELLIPS SHAKLIDAGI TRANSFORMATORLARDA MEKANIK ZO'RIQISH VA ISROFLARNI KAMAYTIRISH HAMDA TEXNIK-IQTISODIY SAMARADORLIKNI OSHIRISH MAQSADIDA ELLIPS KESIMNING OPTIMAL PARAMETRLARINI TANLASH.....	524
Bekishev Allabergen Yergashevich, Yakubova Dilfuza Kuanishovna, Saidova Nozima Akkulovna	
ОТ ДЕКЛАРАЦИЙ К ДЕЙСТВИЮ: ИНСТИТУЦИОНАЛЬНЫЕ БАРЬЕРЫ РЕАЛИЗАЦИИ ЦЕЛЕЙ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ В УЗБЕКИСТАНЕ	531
Салахутдинова Юлдуз Голибовна	
ISSIQLIK ELEKTR STANSIYALARI ISHINI SUN'IY INTELLEKT ORQALI BASHORAT QILISH VA YAXSHILASH.....	536
Axmadjonov Ixtiyorjon Rovshanjon o'g'li, Umurzakova Dilnoza Maxamadjanovna	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA QO'SHILGAN QIYMAT SOLIG'INI QAYTARISH MEKANIZMINI TAKOMILLASHTIRISH: RIVOJLANGAN DAVLATLAR TAJRIBASI ASOSIDA O'ZBEKISTON UCHUN RISKGA ASOSLANGAN MODEL	542
Tuxliyev Bozor Karimovich, Dusiyarov Sherzod Xolmuratovich	
O'ZBEKISTONDA AGROFOTOVOLTAIKA: ILMIY-AMALIY RIVOJLANISH, PILOT LOYIHALAR VALIDATSIIYASI VA ME'YORIY-HUQUQIY ISTIQBOLLAR	552
Shog'o'chqorov Sanjar Qodir o'g'li	
MINTAQAVIY INFRATUZILMANING IJTIMOIIY TABAQALASHUVGA TA'SIRINI BAHOLASHNING NAZARIY ASOSLARI	563
Babjanova Dilfuza Abdurasulovna	
SANOAT KORXONALARIDA KLASTERLASHUV JARAYONLARINI BOSHQARISHDA RAQAMLI PLATFORMALARNING AHAMIYATI	568
Xusanova Malohat Mingnorovna	
ПРИМЕНЕНИЕ АЛГОРИТМИЧЕСКОГО ПОДХОДА В ФИНАНСОВОМ УЧЁТЕ ПРОИЗВОДСТВЕННЫХ ЗАТРАТ НА ПРЕДПРИЯТИЯХ НЕФТЕГАЗОПЕРЕРАБОТКИ.....	574
Икрамова Хилола Ровшан кизи	
SANOAT KORXONALARINI RIVOJLANTIRISH STRATEGIYASINI SHAKLLANTIRISH.....	583
Nurova Farog'at Salohiddin qizi	
KICHIK BIZNES SUBYEKTLARIDA XARAJATLAR SAMARADORLIGINI TA'MINLASHDA AUTSORSING VA AUTSTAFFINGDAN FOYDALANISHNING AFZALLIKLARI	590
Fayzullayev Nurulla Baxromovich	
TIJORAT BANKLARIDA YASHIL DEPOZITLAR VA YASHIL KREDITLAR HAJMINI OSHIRISH YO'LLARI .	596
Berdiyev Akram O'ktamovich	
AHOLI BANDLIGINI TA'MINLASHNING NAZARIY ASOSLARI	601
Sherkulova Nodirabegim Baxordin qizi	

AHOLI BANDLIGINI TA'MINLASHNING NAZARIY ASOSLARI

Sherkulova Nodirabegim Baxordin qizi

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti,
Iqtisodiyot nazariyasi kafedrası
mustaqil izlanuvchi

Annotatsiya. Aholi bandligini ta'minlash masalasi har qanday mamlakatning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishida markaziy o'rin tutadi. Chunki bandlik nafaqat aholi daromadlari shakllanishining asosiy manbai, balki ishlab chiqarish omillaridan biri bo'lgan mehnat resurslaridan samarali foydalanish ko'rsatkichidir. Iqtisodiy nazariyada bandlik tushunchasi mehnat bozorining amal qilish mexanizmi, ishchi kuchiga bo'lgan talab va taklifning muvozanati, iqtisodiy o'sish sur'atlari, investitsion faollik, ishlab chiqarishning tarkibiy o'zgarishlari hamda davlatning ijtimoiy-iqtisodiy siyosati bilan bevosita bog'liq holda talqin etiladi.

Mazkur maqolada aholi bandligini ta'minlashning nazariy asoslari chuqur tahlil qilinadi. Xususan, bandlikning iqtisodiy mohiyati, uning turlari, mehnat bozorining o'ziga xos xususiyatlari, ishsizlikning sabablari va oqibatlari, klassik, keynsiy, neoklassik, institutsional hamda inson kapitali nazariyalari asosida bandlik masalalariga yondashuvlar ochib beriladi. Shuningdek, davlatning bandlik siyosati, faol va passiv mehnat bozori siyosati, kasbiy tayyorgarlik, tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash, hududiy bandlik dasturlari va raqamli iqtisodiyot sharoitida yuzaga kelayotgan yangi bandlik shakllari tahlil qilinadi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, aholi bandligini ta'minlash masalasi faqat ish o'rinlari yaratish bilangina cheklanmaydi. U mehnat resurslarining sifati, ta'lim tizimi, innovatsiyalar, investitsiya muhiti, mehnat unumdorligi va ijtimoiy himoya tizimining uyg'unlashgan holda faoliyat ko'rsatishini talab qiladi. Bandlikni ta'minlashning nazariy asoslarini chuqur o'rganish amaliy siyosatni takomillashtirish va aholi farovonligini oshirishda muhim ilmiy asos bo'lib xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: aholi bandligi, mehnat bozori, ishchi kuchi, ishsizlik, inson kapitali, davlat siyosati, iqtisodiy o'sish, bandlik nazariyasi, mehnat resurslari, innovatsion bandlik.

Abstract. Ensuring employment is a central issue in the socio-economic development of any country. Employment is not only the main source of household income generation, but also an indicator of the efficient use of labor resources as one of the factors of production. In economic theory, the concept of employment is interpreted in close connection with the functioning mechanism of the labor market, the balance of labor supply and demand, economic growth rates, investment activity, structural changes in production, and state socio-economic policy.

This article provides an in-depth analysis of the theoretical foundations of ensuring employment. In particular, it examines the economic essence of employment, its types, specific features of the labor market, causes and consequences of unemployment, and approaches to employment issues based on classical, Keynesian, neoclassical, institutional, and human capital theories. In addition, the article analyzes state employment policy, active and passive labor market policies, vocational training, entrepreneurship support, regional employment programs, and new forms of employment emerging in the digital economy.

The research results show that ensuring employment is not limited only to creating jobs. It requires the coordinated functioning of labor resource quality, the education system, innovation, investment climate, labor productivity, and social protection systems. A deep study of the theoretical foundations of employment serves as an important scientific basis for improving practical policy and increasing public welfare.

Keywords: employment, labor market, labor force, unemployment, human capital, state policy, economic growth, employment theory, labor resources, innovative employment.

Аннотация. Вопрос обеспечения занятости населения занимает центральное место в социально-экономическом развитии любой страны. Занятость является не только основным источником формирования доходов населения, но и показателем эффективного использования трудовых ресурсов как одного из факторов производства. В экономической теории понятие занятости рассматривается в тесной взаимосвязи с механизмом функционирования рынка труда, балансом спроса и предложения рабочей силы, темпами экономического роста, инвестиционной активностью, структурными изменениями производства, а также государственной социально-экономической политикой.

В данной статье глубоко анализируются теоретические основы обеспечения занятости населения. В частности, раскрываются экономическая сущность занятости, её виды, особенности рынка труда, причины и последствия

безработицы, а также подходы к вопросам занятости на основе классической, кейнсианской, неоклассической, институциональной теорий и теории человеческого капитала. Кроме того, рассматриваются государственная политика занятости, активная и пассивная политика рынка труда, профессиональная подготовка, поддержка предпринимательства, региональные программы занятости и новые формы занятости, возникающие в условиях цифровой экономики.

Результаты исследования показывают, что обеспечение занятости населения не ограничивается только созданием рабочих мест. Оно требует согласованного функционирования качества трудовых ресурсов, системы образования, инноваций, инвестиционной среды, производительности труда и системы социальной защиты. Глубокое изучение теоретических основ занятости служит важной научной базой для совершенствования практической политики и повышения благосостояния населения.

Ключевые слова: занятость населения, рынок труда, рабочая сила, безработица, человеческий капитал, государственная политика, экономический рост, теория занятости, трудовые ресурсы, инновационная занятость.

KIRISH

Aholi bandligini ta'minlash masalasi iqtisodiy siyosatning eng muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Har qanday davlat o'zining iqtisodiy salohiyatidan to'liq foydalanishni istasa, eng avvalo mehnatga layoqatli aholining samarali bandligini ta'minlashga intiladi. Bandlik darajasi mamlakatning ijtimoiy barqarorligi, fuqarolar farovonligi, iste'mol bozori hajmi, soliq tushumlari, ishlab chiqarish quvvati va umuman milliy iqtisodiyotning raqobatbardoshligini belgilovchi muhim mezonlardan biridir.

Aholi bandligi muammosi nafaqat iqtisodiy, balki ijtimoiy va demografik ahamiyatga ham ega. Agar jamiyatda bandlik yetarli darajada ta'minlanmasa, bu holat ishsizlik darajasining oshishiga, daromadlarning kamayishiga, kambag'allik xavfining kuchayishiga, ijtimoiy tabaqalanishga hamda turli noxush ijtimoiy oqibatlariga olib kelishi mumkin. Shu sababli bandlikni ta'minlashning nazariy asoslarini o'rganish, uning mazmun-mohiyatini ochib berish va ushbu jarayonga ta'sir etuvchi omillarni aniqlash alohida ahamiyat kasb etadi.

Zamonaviy iqtisodiyot sharoitida bandlik masalasi yanada murakkablashib bormoqda. Globalizatsiya, xalqaro mehnat migratsiyasi, raqamlashtirish, sun'iy intellektning rivojlanishi, ishlab chiqarishning avtomatlashtirilishi, ekologik omillar va iqtisodiyotning tarkibiy transformatsiyasi mehnat bozori oldiga yangi talablarni qo'yimoqda. An'anaviy ish o'rinlari qisqarayotgan bir vaqtda yangi kasblar, yangi ko'nikmalar va yangi mehnat shakllari vujudga kelmoqda. Bu esa bandlikni nazariy jihatdan yangicha yondashuvlar asosida tahlil qilishni taqozo etadi.

Bandlik masalasini o'rganishda iqtisodiy nazariya tarixida turli maktablar muhim ilmiy qarashlarni ilgari surgan. Klassik maktab vakillari bandlikni erkin bozor tamoyillari asosida izohlashga harakat qilgan bo'lsalar, keynschilar iqtisodiyotda to'liq bandlikni ta'minlash uchun davlatning faol aralashuvi zarurligini ta'kidlaganlar. Keyingi davrlarda neoklassik, institutsional, marksistik va inson kapitali nazariyalari bandlikning turli jihatlarini yoritib berdi.

Mazkur maqolaning maqsadi aholi bandligini ta'minlashning nazariy asoslarini tizimli ravishda yoritish, bandlikka ta'sir etuvchi omillarni aniqlash, asosiy iqtisodiy nazariyalar nuqtayi nazaridan bandlik muammosini tahlil qilish va uning zamonaviy iqtisodiyotdagi ahamiyatini ilmiy jihatdan asoslashdan iborat.

Mazkur maqsadga erishish uchun quyidagi vazifalar belgilandi: bandlik tushunchasining iqtisodiy mohiyatini ochib berish; bandlikka oid nazariy qarashlarni tahlil qilish; mehnat bozori va ishsizlik o'rtasidagi bog'liqlikni ko'rsatish; davlatning bandlik siyosati mazmunini yoritish; bandlikni oshirishning zamonaviy mexanizmlarini ilmiy jihatdan asoslash.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Aholi bandligi va mehnat bozori muammolari iqtisodiy fikr tarixida doimo dolzarb bo'lib kelgan. Mazkur masala bo'yicha turli davrlarda turli iqtisodiy maktablar va olimlar tomonidan turlicha yondashuvlar ishlab chiqilgan. Ushbu yondashuvlar bandlik tushunchasining mazmuni, ishchi kuchi narxi, mehnat bozoridagi muvozanat hamda davlatning roliga ko'ra bir-biridan farq qiladi.

Klassik iqtisodiy maktab vakillari, jumladan Adam Smith va David Ricardo mehnatni boylik yaratuvchi asosiy omil sifatida baholaganlar. Ularning qarashlariga ko'ra, erkin bozor sharoitida ish haqi va mehnatga talab-taklif o'rtasidagi muvozanat avtomatik ravishda shakllanadi. Klassik yondashuvda mehnat bozori boshqa bozorlardan tubdan farq qilmaydi: agar ishchi kuchi taklifi ortib ketsa, ish haqi pasayadi va natijada ish beruvchilar ko'proq ishchi yollaydi. Demak, uzoq muddatda majburiy ishsizlik kuzatilmaydi, asosan vaqtinchalik va ixtiyoriy ishsizlik saqlanib qolishi mumkin.

Alfred Marshall va Arthur Cecil Pigou kabi neoklassik iqtisodchilar ham mehnat bozorining o'z-o'zini

tartibga solish xususiyatini e'tirof etganlar. Ayniqsa Arthur Cecil Pigou ish haqi darajasining moslashuvchanligi bandlikni ta'minlashning muhim omili ekanini ta'kidlagan. Neoklassik yondashuvga ko'ra, ishsizlikning asosiy sababi ish haqining sun'iy ravishda yuqori ushlab turilishi, kasaba uyushmalari bosimi yoki davlat aralashuvi natijasida bozor mexanizmlarining to'liq ishlamasligidir.

XX asrning birinchi yarmida John Maynard Keynes bandlik nazariyasiga tub burilish yasadi. U o'zining *The General Theory of Employment, Interest and Money* asarida bozor iqtisodiyoti sharoitida to'liq bandlik avtomatik ravishda ta'minlanmasligini asoslab berdi. John Maynard Keynesning fikricha, iqtisodiyotdagi bandlik darajasi yalpi talabga bog'liq. Agar yalpi talab yetarli bo'lmasa, korxonalar ishlab chiqarishni qisqartiradi, natijada ishchi kuchiga bo'lgan talab kamayadi va ishsizlik paydo bo'ladi. Shu sababli davlat byudjet xarajatlari, soliq siyosati va pul-kredit vositalari orqali iqtisodiy faollikni rag'batlantirishi zarur.

Keynsiy nazariyadan keyin bandlik muammosi bo'yicha ko'plab yangi yo'nalishlar shakllandi. Monetaristlar, xususan Milton Friedman, uzoq muddatda tabiiy ishsizlik darajasi mavjudligini ta'kidlab, davlat aralashuvining imkoniyatlarini cheklangan deb hisobladilar. Ularning fikricha, inflyatsiyani oshirish hisobiga ishsizlikni uzoq muddat pasaytirish mumkin emas.

Institutsional iqtisodiyot vakillari bandlikni faqat bozor kuchlari bilan izohlash yetarli emasligini ko'rsatdilar. Ularning fikricha, mehnat bozorining holatiga qonunchilik, mehnat institutlari, kasaba uyushmalari, ta'lim tizimi, korporativ boshqaruv, madaniy qadriyatlar va demografik omillar katta ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli bandlikni tahlil qilishda faqat iqtisodiy emas, balki ijtimoiy va institutsional omillar ham inobatga olinishi kerak.

Gary S. Becker tomonidan ishlab chiqilgan inson kapitali nazariyasi bandlikni ta'minlash masalasiga yangi mazmun berdi. Mazkur nazariyaga ko'ra, ta'lim, sog'liq, malaka va kasbiy ko'nikmalarga qilingan investitsiyalar inson kapitalini shakllantiradi va bu mehnat unumdorligini oshirib, bandlik imkoniyatlarini kengaytiradi. Demak, bandlikni ta'minlash uchun nafaqat ish o'rinlari yaratish, balki ishchi kuchining sifat ko'rsatkichlarini yaxshilash ham zarur.

Zamonaviy ilmiy adabiyotlarda bandlik masalasi raqamli iqtisodiyot, yashil iqtisodiyot, masofaviy ish shakllari, platforma bandligi va gig economy doirasida ham keng o'rganilmoqda. Tadqiqotchilar yangi texnologiyalar bir tomondan ayrim an'anaviy ish o'rinlarini qisqartirayotganini, ikkinchi tomondan esa mutlaqo yangi bandlik shakllarini yuzaga keltirayotganini qayd etadilar.

Shunday qilib, adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, aholi bandligini ta'minlash masalasi ko'p qirrali bo'lib, uni birgina nazariya doirasida to'liq izohlab bo'lmaydi. Bandlikni chuqur tahlil qilish uchun klassik, keynsiy, neoklassik, institutsional va inson kapitali yondashuvlarini uyg'un holda qo'llash zarur.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqotda aholi bandligini ta'minlashning nazariy asoslarini o'rganishda umumilmiy va maxsus iqtisodiy tadqiqot usullaridan foydalanildi. Tadqiqot metodologiyasi bandlik kategoriyasining iqtisodiy mazmunini ochish, unga ta'sir qiluvchi omillarni aniqlash va turli nazariy maktablarning yondashuvlarini qiyosiy jihatdan baholashga qaratildi.

Birinchi, tizimli yondashuv usuli qo'llanildi. Unga ko'ra, bandlik alohida hodisa sifatida emas, balki iqtisodiy tizimning ajralmas qismi sifatida o'rganildi. Bandlik mehnat bozori, ishlab chiqarish, ta'lim, demografiya, investitsiyalar, davlat siyosati va ijtimoiy himoya tizimi bilan uzviy bog'liq holda ko'rib chiqildi.

Ikkinchidan, tahlil va sintez usulidan foydalanildi. Mazkur usul yordamida bandlik tushunchasi tarkibiy qismlarga ajratilib, uning iqtisodiy, ijtimoiy va institutsional jihatlari o'rganildi. So'ngra olingan xulosalar umumlashtirilib, bandlikni ta'minlashning yaxlit nazariy modeli shakllantirildi.

Uchinchi, qiyosiy tahlil usuli asosida klassik, keynsiy, neoklassik, institutsional va inson kapitali nazariyalari solishtirildi. Bu usul turli nazariy maktablarning bandlikka oid qarashlaridagi umumiylik va farqlarni aniqlashga imkon berdi.

To'rtinchidan, induksiya va deduksiya usullari qo'llanildi. Induktiv yondashuv orqali alohida nazariy qarashlardan umumiy xulosalarga kelindi, deduktiv yondashuv esa umumiy nazariy qoidalarning amaliy bandlik jarayonlariga tatbiq etilishida xizmat qildi.

Beshinchidan, mantiqiy umumlashtirish usuli asosida bandlikni ta'minlashga doir nazariy qarashlar tizimlashtirildi. Mazkur usul ilmiy adabiyotlardan olingan qarashlarni tartibga keltirish va mavzu bo'yicha aniq ilmiy xulosa chiqarishga yordam berdi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Tadqiqotning metodologik asosi sifatida iqtisodiy nazariya, mehnat iqtisodiyoti, makroiqtisodiyot, institutsional iqtisodiyot va inson kapitali nazariyasining ilmiy qoidalari xizmat qildi. Mazkur metodologiya

asosida bandlik masalasi ko'p qirrali va tizimli ravishda tahlil qilindi.

Bandlikning iqtisodiy mohiyati. Bandlik iqtisodiy kategoriya sifatida mehnatga layoqatli aholining ijtimoiy foydali faoliyatga jalb etilganlik darajasini ifodalaydi. U nafaqat ishlab chiqarish jarayonida ishtirok etayotgan shaxslar sonini, balki mehnat resurslaridan qay darajada samarali foydalanilayotganini ham ko'rsatadi. Shu ma'noda bandlik iqtisodiyotning ishlab chiqarish imkoniyatlari, milliy daromad hajmi, iste'mol bozori kengligi va ijtimoiy barqarorlik bilan uzviy bog'liqdir.

Bandlikning iqtisodiy mohiyatini ochishda uning ikki tomonini ko'rish zarur. Birinchisi, bandlik aholi daromadlarining asosiy manbai sifatida namoyon bo'ladi. Fuqarolarning mehnat faoliyatida ishtirok etishi ularga daromad topish, ehtiyojlarini qondirish, turmush darajasini yaxshilash va ijtimoiy mavqeini mustahkamlash imkonini beradi. Ikkinchisi, bandlik ishlab chiqarish omili sifatida iqtisodiyotning umumiy samaradorligini belgilaydi. Agar mehnat resurslaridan to'liq va oqilona foydalanilsa, iqtisodiy o'sish sur'atlari yuqori bo'ladi.

Bandlikning mohiyati uning bir necha muhim funksiyalarida namoyon bo'ladi. Avvalo, u iqtisodiy funksiyani bajaradi, ya'ni ishlab chiqarish va xizmat ko'rsatish jarayonining uzluksizligini ta'minlaydi. Ikkinchidan, bandlik ijtimoiy funksiyaga ega bo'lib, jamiyatda daromadlar manbaini yaratadi, kambag'allik darajasining qisqarishiga xizmat qiladi va ijtimoiy barqarorlikni mustahkamlaydi. Uchinchidan, bandlik rag'batlantiruvchi funksiyani bajaradi, chunki mehnat orqali inson o'z salohiyatini ro'yobga chiqaradi, malakasini oshiradi va jamiyat hayotida faol ishtirok etadi.

Bandlik tushunchasi ko'pincha to'liq bandlik, samarali bandlik va oqilona bandlik kabi kategoriyalar bilan bog'liq holda qo'llaniladi. To'liq bandlik mehnatga layoqatli va ishlashni istovchi aholining deyarli barchasi ish bilan ta'minlangan holatni anglatadi. Biroq amalda iqtisodiyotda ma'lum darajada friksion yoki tarkibiy ishsizlik saqlanib qoladi. Samarali bandlik esa faqat ish bilan ta'minlanganlikni emas, balki ushbu mehnat faoliyati yuqori unumdorlik va yetarli daromad keltirishini ham anglatadi. Oqilona bandlik esa mehnat resurslarining hududlar, tarmoqlar va kasblar bo'yicha maqbul taqsimlanishini bildiradi.

Bandlikning darajasi va sifati mamlakat iqtisodiy rivojlanish darajasining muhim ko'rsatkichlaridan biri hisoblanadi. Rivojlangan iqtisodiyotlarda bandlik nafaqat yuqori darajada, balki tarkibiy jihatdan ham muvozanatli bo'ladi: xizmatlar sohasi keng rivojlangan, yuqori malakali mehnat ulushi katta va mehnat unumdorligi yuqori bo'ladi. Rivojlanayotgan mamlakatlarda esa bandlik ko'proq an'anaviy tarmoqlarda, kam unumdor va norasmiy sektorda jamlanishi mumkin.

Demak, bandlikning iqtisodiy mohiyati shundaki, u jamiyatning mehnat salohiyatini iqtisodiy natijaga aylantirish mexanizmi bo'lib, aholining daromadlari, farovonligi va mamlakat iqtisodiy taraqqiyotining asosiy omillaridan biri sifatida namoyon bo'ladi.

Bandlik nazariyalari. Bandlik muammosini tushuntirishga doir nazariyalar iqtisodiy fikr tarixida turli yo'nalishlarda rivojlangan. Har bir nazariya bandlikka ta'sir etuvchi asosiy omillarni turlicha talqin qiladi. Shu sababli aholi bandligini ta'minlashning nazariy asoslarini tushunishda asosiy iqtisodiy maktablar yondashuvlarini ko'rib chiqish muhimdir.

Klassik maktab vakillari bandlikni erkin bozor tamoyillari orqali tushuntiradilar. Ularning fikricha, mehnat bozori ham boshqa bozorlarga o'xshash tarzda talab va taklif qonunlari asosida ishlaydi. Agar ishchi kuchi taklifi ortsa, ish haqi pasayadi, bu esa ish beruvchilarning ko'proq ishchi yollashiga sabab bo'ladi. Shu tariqa mehnat bozorida muvozanat tiklanadi. Klassik yondashuv bandlikni ta'minlashda davlat aralashuvini zarur deb bilmaydi, chunki bozor mexanizmlari o'z-o'zidan to'liq bandlikka intiladi.

Keynsiy yondashuv bandlik nazariyasida yangi bosqichni boshlab berdi. John Maynard Keynes bozor iqtisodiyoti doimo to'liq bandlikni ta'minlay olmaydi, deb hisoblagan. Unga ko'ra, bandlik darajasi ish haqi emas, balki iqtisodiyotdagi yalpi talab hajmi bilan belgilanadi. Agar korxonalar ishlab chiqargan mahsulotlarga talab past bo'lsa, ular ishlab chiqarishni qisqartiradi, bu esa ishchi kuchiga bo'lgan ehtiyojni kamaytiradi. Natijada ishsizlik yuzaga keladi. Keynsiy nazariya davlatning byudjet xarajatlari, investitsiyalarni rag'batlantirish, foiz stavkalarini tartibga solish kabi vositalar orqali bandlikni qo'llab-quvvatlashini asoslaydi.

Neoklassiklar klassik yondashuvni yanada rivojlantirdilar. Ular ishchi kuchi bozorida ratsional qarorlar, mehnat unumdorligi va chegaraviy mahsuldorlik nazariyasiga asoslandilar. Neoklassik nazariyada ish haqi mehnatning chegaraviy mahsuldorligiga tenglashishga intiladi. Agar bozor to'sqinliklarsiz ishlasa, bandlik muvozanat darajasida shakllanadi. Ushbu nazariya ishsizlik sabablarini ish haqi rigidligi, axborot nomukammalligi va davlat tomonidan kiritilgan cheklolarda ko'radi.

Institutsional nazariya bandlikni faqat bozor mexanizmlari bilan izohlash yetarli emasligini ta'kidlaydi. Uning fikricha, mehnat bozori ko'plab institutlar — davlat, kasaba uyushmalari, mehnat qonunchiligi, ta'lim tizimi, korporativ madaniyat va ijtimoiy me'yorlar ta'siri ostida shakllanadi. Shuning uchun bandlikni oshirish uchun mehnat bozori institutlarini takomillashtirish, ta'lim va malaka tizimini mehnat bozori ehtiyojlariga moslashtirish zarur.

Inson kapitali nazariyasiga ko'ra, bandlikning asosiy omili insonning bilim, ko'nikma, malaka va sog'lig'idir. Ta'lim va kasbiy tayyorgarlikka qilingan xarajatlar xarajat emas, balki investitsiya sifatida qaraladi. Yuqori

malakali ishchi kuchi mehnat bozorida ko'proq talabga ega bo'ladi va yuqori daromad topadi. Shu sababli bandlikni ta'minlashning muhim nazariy yo'nalishlaridan biri sifatli inson kapitalini shakllantirishdan iboratdir.

Bugungi kunda bandlik nazariyalari innovatsiyalar, raqamli iqtisodiyot, moslashuvchan mehnat bozori, masofaviy ish va platforma iqtisodiyoti kabi omillar bilan boyib bormoqda. Yangi yondashuvlarga ko'ra, mehnat bozorida muvaffaqiyatga erishish uchun faqat an'anaviy bilim emas, balki moslashuvchanlik, raqamli savodxonlik va umrbod ta'lim olish ko'nikmalari ham zarur.

Shunday qilib, bandlik nazariyalari evolyutsiyasi shuni ko'rsatadiki, aholi bandligini ta'minlash masalasi ko'p omilli va murakkab jarayon bo'lib, uni faqat bitta nazariya bilan izohlash mumkin emas.

Mehnat bozori va uning xususiyatlari. Mehnat bozori iqtisodiyotning eng muhim institutlaridan biri bo'lib, unda ishchi kuchiga bo'lgan talab va uning taklifi o'zaro uchrashadi. Bu bozorning o'ziga xosligi shundaki, unda sotilayotgan "tovar" oddiy mahsulot emas, balki insonning mehnat qilish qobiliyati hisoblanadi. Shu sababli mehnat bozori boshqa bozorlarga nisbatan murakkabroq iqtisodiy va ijtimoiy munosabatlarni o'z ichiga oladi.

Mehnat bozorining subyektlari ish beruvchilar, yollanma xodimlar, davlat, kasaba uyushmalari va turli vositachi institutlardan iborat. Ish beruvchilar ishlab chiqarish ehtiyojidan kelib chiqib ishchi kuchiga talab bildiradilar. Aholining mehnatga layoqatli qismi esa o'z malakasi, tajribasi va imkoniyatlariga qarab ishchi kuchi taklifini shakllantiradi. Davlat esa ushbu bozorda tartibga soluvchi va muvozanatni saqlovchi subyekt sifatida ishtirok etadi.

Mehnat bozorining asosiy xususiyatlaridan biri uning ijtimoiy xarakterga ega ekanligidir. Chunki bu bozorda inson manfaatlarini, turmush darajasi, mehnat sharoitlari va ijtimoiy himoya masalalari muhim o'rin egallaydi. Shu bois mehnat bozorini faqat iqtisodiy ko'rsatkichlar bilan emas, balki ijtimoiy mezonlar asosida ham baholash lozim.

Yana bir muhim xususiyat — axborot nomukammalligidir. Ish qidiruvchilar barcha mavjud bo'sh ish o'rinlari haqida to'liq ma'lumotga ega bo'lmasligi mumkin. Xuddi shuningdek, ish beruvchilar ham nomzodlarning haqiqiy malaka va salohiyatini darhol baholay olmaydilar. Bu holat friksion ishsizlikka sabab bo'ladi.

Mehnat bozorining yana bir jihati — segmentatsiyadir. Ya'ni mehnat bozori bir xil emas, balki turli segmentlardan iborat: yuqori malakali va past malakali ish o'rinlari, rasmiy va norasmiy bandlik, shahar va qishloq mehnat bozori, erkaklar va ayollar bandligi, yoshlar mehnat bozori va boshqalar. Har bir segmentning o'z muammolari va rivojlanish omillari mavjud.

Mehnat bozori iqtisodiyotdagi o'zgarishlarga sezgir bo'ladi. Iqtisodiy o'sish davrida ishchi kuchiga talab ortadi, bandlik kengayadi. Retsessiya yoki inqiroz sharoitida esa ish o'rinlari qisqaradi va ishsizlik ortadi. Shuningdek, texnologik yangilanishlar ayrim kasblarga talabni kamaytirib, yangi kasblarga ehtiyojni kuchaytiradi.

Shunday qilib, mehnat bozori bandlikni ta'minlashning markaziy mexanizmi bo'lib, uning samarali faoliyat ko'rsatishi uchun mehnat resurslari sifati, axborot tizimi, kasbiy tayyorgarlik, mehnat qonunchiligi va davlat siyosati o'rtasida uyg'unlik bo'lishi zarur.

Ishsizlik va uning turlari. Ishsizlik mehnat bozorining muhim ko'rsatkichlaridan biri bo'lib, mehnatga layoqatli, ishlash istagi va imkoniyatiga ega bo'lgan, biroq ish topa olmayotgan aholi qismini ifodalaydi. Ishsizlik faqat iqtisodiy muammo emas, balki ijtimoiy, psixologik va demografik oqibatlariga ega murakkab hodisadir.

Ishsizlikning bir nechta asosiy turlari mavjud. Friksion ishsizlik ish o'rnini almashtirish, yangi ish qidirish yoki mehnat bozoriga ilk bor kirib kelish bilan bog'liq bo'lgan vaqtinchalik ishsizlikdir. Bu iqtisodiyotda tabiiy holat bo'lib, odatda qisqa muddatli xarakterga ega.

Strukturaviy ishsizlik iqtisodiyot tarkibidagi o'zgarishlar sababli vujudga keladi. Masalan, ayrim tarmoqlar qisqarib, boshqalari rivojlanishi natijasida eski kasblarga talab kamayadi, yangi kasblarga esa talab ortadi. Bunday sharoitda ishchi kuchining malakasi mehnat bozori talabiga mos kelmay qoladi.

Tsiklik ishsizlik iqtisodiy pasayish yoki inqiroz davrlarida yuzaga keladi. Bu holda yalpi talabning qisqarishi ishlab chiqarish hajmini kamaytiradi va korxonalar ishchi sonini qisqartiradi. Tsiklik ishsizlik ayniqsa makroiqtisodiy beqarorlik davrida kuchli namoyon bo'ladi.

Mavsumiy ishsizlik esa qishloq xo'jaligi, turizm, qurilish kabi mavsumiy xarakterdagi faoliyat turlarida uchraydi. Bu ishsizlik yilning ma'lum davrlarida ish hajmining kamayishi bilan bog'liq.

Ishsizlikning iqtisodiy oqibatlari juda muhimdir. Birinchidan, jamiyatning mehnat salohiyatidan to'liq foydalanilmaydi. Ikkinchidan, ishlab chiqarish hajmi kamayadi va YAIM potensial darajadan past bo'lishi mumkin. Uchinchidan, soliq tushumlari kamayib, davlatning ijtimoiy xarajatlari ortadi.

Ijtimoiy nuqtayi nazardan ishsizlik aholi daromadlarining pasayishiga, turmush darajasiga bosim yuzaga kelishiga, ijtimoiy tengsizlikning ortishiga hamda ruhiy tushkunlik holatlariga sabab bo'lishi mumkin. Ayniqsa yoshlar ishsizligi va uzoq muddatli ishsizlik jamiyat taraqqiyoti uchun alohida e'tibor talab qiladigan omillardan biri hisoblanadi.

Shu sababli bandlik siyosatining asosiy vazifalaridan biri ishsizlik darajasini maqbul chegarada ushlab turish, uning tarkibiy sabablarini bartaraf etish va mehnat resurslarini yangi iqtisodiy sharoitga moslashtirishdan iboratdir.

Bandlikni ta'minlash mexanizmlari. Aholi bandligini ta'minlash murakkab va ko'p bosqichli jarayon bo'lib, turli iqtisodiy, tashkiliy va institutsional mexanizmlar orqali amalga oshiriladi. Ushbu mexanizmlar mehnatga bo'lgan talabni oshirish, ishchi kuchi sifatini yaxshilash, yangi ish o'rinlari yaratish va mehnat bozori muvozanatini ta'minlashga qaratiladi.

Birinchi muhim mexanizm — iqtisodiy o'sishni rag'batlantirish. Iqtisodiy o'sish ishlab chiqarish hajmining kengayishiga, investitsion faollikning ortishiga va natijada yangi ish o'rinlari paydo bo'lishiga olib keladi. Shu sababli bandlikni oshirish uchun barqaror makroiqtisodiy muhit, qulay investitsiya muhiti va ishlab chiqarishni modernizatsiya qilish muhimdir.

Ikkinchi mexanizm — kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish. Kichik biznes odatda tezroq moslashuvchan bo'lib, ko'proq yangi ish o'rinlari yaratish imkoniyatiga ega bo'ladi. Ayniqsa xizmat ko'rsatish sohasi, hunarmandchilik, oilaviy tadbirkorlik va o'zini o'zi band qilish shakllari mehnat bozoridagi bosimni kamaytiradi.

Uchinchi mexanizm — kasbiy ta'lim va qayta tayyorlash tizimini rivojlantirish. Zamonaviy iqtisodiyotda ko'plab ish o'rinlari yuqori malaka va yangi ko'nikmalarni talab qiladi. Shuning uchun mehnat bozori talablariga mos kadrlar tayyorlash, qayta tayyorlash va malaka oshirish dasturlari bandlikni ta'minlashning asosiy vositalaridan biri hisoblanadi.

To'rtinchi mexanizm — hududiy bandlik dasturlari. Turli hududlarda iqtisodiy imkoniyatlar, aholi soni va mehnat bozori sharoiti farqlanadi. Shu sababli bandlikni ta'minlash bo'yicha hududlarning ixtisoslashuvi, resurslari va ehtiyojlaridan kelib chiqqan holda differensial dasturlar ishlab chiqilishi lozim.

Beshinchi mexanizm — mehnat bozori infratuzilmasini rivojlantirish. Bandlik markazlari, kasbga yo'naltirish xizmatlari, vakant ish o'rinlari bazalari, elektron platformalar va mehnat yarmarkalari ishchi kuchi taklifi bilan ish beruvchilar talabini tezroq uyg'unlashtirishga xizmat qiladi.

Oltinchi mexanizm — ijtimoiy himoya va bandlikni qo'llab-quvvatlash dasturlari. Aholining ehtiyojmand qatlamlari — yoshlar, ayollar, nogironligi bo'lgan shaxslar, uzoq muddat ish izlayotgan fuqarolar uchun maxsus bandlik dasturlari ishlab chiqilishi samarali natija beradi.

Demak, bandlikni ta'minlash mexanizmlari ko'p qirrali bo'lib, ular iqtisodiy o'sish, inson kapitali, tadbirkorlik, hududiy rivojlanish va davlat siyosatining o'zaro uyg'unlashuvi asosida samarali ishlaydi.

Davlatning bandlik siyosati. Davlatning bandlik siyosati mehnatga layoqatli aholining ish bilan ta'minlanishini rag'batlantirish, ishsizlikni kamaytirish va mehnat bozorida ijtimoiy adolatni ta'minlashga qaratilgan chora-tadbirlar tizimidir. Bozor iqtisodiyoti sharoitida mehnat bozori o'z-o'zidan muvozanatga kelishi mumkin bo'lsa-da, amalda ko'plab ijtimoiy va institutsional omillar sabab davlatning tartibga soluvchi roli zarur bo'ladi.

Davlatning bandlik siyosati odatda faol va passiv yo'nalishlarga bo'linadi. Faol bandlik siyosati yangi ish o'rinlari yaratish, kasbiy o'qitish, qayta tayyorlash, jamoat ishlarini tashkil etish, subsidiyalar ajratish, tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash kabi chora-tadbirlarni o'z ichiga oladi. Bu siyosatning asosiy maqsadi aholining iqtisodiy faolligini oshirish va ularni mehnat bozoriga faol jalb etishdan iborat.

Passiv bandlik siyosati esa ishsizlik nafaqasi, ijtimoiy yordam, vaqtinchalik moddiy qo'llab-quvvatlash kabi choralarni o'z ichiga oladi. Bu siyosat bevosita ish o'rni yaratmaydi, biroq ish izlayotgan aholini ma'lum darajada ijtimoiy qo'llab-quvvatlaydi.

Davlat bandlik siyosatini amalga oshirishda mehnat qonunchiligini takomillashtiradi, minimal ish haqi, mehnat sharoitlari, ish vaqti, xodimlar huquqlari va mehnat xavfsizligi bo'yicha normalarni belgilaydi. Shuningdek, davlat soliq imtiyozlari, subsidiyalar va kreditlar orqali ish beruvchilarni yangi ish o'rinlari yaratishga rag'batlantirishi mumkin.

Ayniqsa yoshlar bandligi, ayollar bandligi, qishloq hududlari bandligi va ijtimoiy himoyaga muhtoj qatlamlar bandligini ta'minlash davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biridir. Bu borada kasb-hunar ta'limi, mikroqarzarlar, oilaviy biznes dasturlari va o'zini o'zi band qilish mexanizmlari muhim ahamiyat kasb etadi.

Zamonaviy sharoitda davlatning bandlik siyosati faqat ishsizlikni kamaytirishga emas, balki sifatli bandlikni ta'minlashga ham qaratilishi lozim. Ya'ni yaratilayotgan ish o'rinlari barqaror, munosib daromadli, ijtimoiy himoyalangan va mehnat unumdorligini oshirishga xizmat qiluvchi bo'lishi kerak.

Zamonaviy sharoitda bandlikning transformatsiyasi. Hozirgi davrda bandlik munosabatlari sezilarli darajada o'zgarib bormoqda. Raqamli iqtisodiyot, innovatsiyalar, avtomatlashtirish, sun'iy intellekt, internet-platformalar va global mehnat migratsiyasi mehnat bozorining an'anaviy ko'rinishlarini tubdan yangilamoqda. Bu jarayon bandlikka yangicha yondashuvlarni talab etadi.

Birinchi navbatda, raqamlashtirish ko'plab ish jarayonlarini avtomatlashtirishga olib keldi. Natijada ayrim oddiy va takrorlanuvchi ishlar qisqarib, yuqori malaka talab qiluvchi yangi ish o'rinlari yuzaga kelmoqda. Demak, zamonaviy bandlikning asosiy talabi — doimiy ravishda bilim va ko'nikmalarni yangilab borishdir.

Ikkinchidan, masofaviy bandlik va moslashuvchan ish shakllari kengaymoqda. Avvallari ish o'rni ma'lum bir hudud bilan chambarchas bog'liq bo'lgan bo'lsa, bugungi kunda ko'plab xizmatlar va intellektual mehnat turlari masofadan turib bajarilishi mumkin. Bu jarayon bir tomondan qulaylik yaratadi, ikkinchi tomondan mehnat

munosabatlarini huquqiy jihatdan yangi tartibga solishni talab qiladi.

Uchinchidan, platforma iqtisodiyoti va “gig economy” rivojlanmoqda. Bu shaklda xodimlar doimiy emas, balki buyurtma asosida, mustaqil ijrochi sifatida ishlaydilar. Bu bandlikning moslashuvchan turini kengaytirsa-da, ijtimoiy himoya, pensiya va mehnat kafolatlari kabi masalalarga yangi yondashuvlarni talab qiladi.

To'rtinchidan, yashil iqtisodiyot rivojlanishi natijasida ekologik toza texnologiyalar, qayta tiklanuvchi energiya, ekologik xizmatlar va resurslarni tejovchi sohalarda yangi ish o'rinlari yuzaga kelmoqda. Bu esa bandlikning yangi tarmoqlar bo'yicha qayta taqsimlanishiga olib keladi.

Shu sababli zamonaviy sharoitda bandlikni ta'minlash siyosati quyidagi ustuvor yo'nalishlarga ega bo'lishi kerak: raqamli ko'nikmalarni rivojlantirish, umrbod ta'lim tizimini qo'llab-quvvatlash, innovatsion tadbirkorlikni rag'batlantirish, norasmiy bandlikni qisqartirish va mehnat huquqlarini yangi iqtisodiy shakllarga moslashtirish.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Aholi bandligini ta'minlashning nazariy asoslarini o'rganish shuni ko'rsatadiki, bandlik iqtisodiy taraqqiyotning eng muhim ko'rsatkichlaridan biri hisoblanadi. U nafaqat aholi daromadlarining shakllanishi va turmush darajasini belgilaydi, balki iqtisodiy o'sish sur'atlari, mehnat unumdorligi, ijtimoiy barqarorlik hamda davlat byudjeti daromadlari bilan ham uzviy bog'liqdir.

Bandlikning nazariy tahlili natijasida ma'lum bo'ldiki, ushbu masalani tushuntirishga doir klassik, keynsiy, neoklassik, institutsional va inson kapitali nazariyalari bir-birini to'ldiradi. Klassik va neoklassik yondashuvlar mehnat bozori muvozanatiga urg'u bergan bo'lsa, keynsiy nazariya yalpi talab va davlat aralashuvining ahamiyatini ochib berdi. Institutsional va inson kapitali nazariyalari esa bandlikning sifati, mehnat bozori institutlari hamda ta'lim va malakaning rolini chuqur yoritdi.

Tadqiqot shuni ko'rsatadiki, aholi bandligini ta'minlash faqat bo'sh ish o'rinlarini ko'paytirish bilan cheklanmaydi. Bunda iqtisodiyotning tarkibiy o'zgarishlari, kasbiy tayyorgarlik, mehnat bozori infratuzilmasi, hududiy rivojlanish, kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash, raqamli iqtisodiyot sharoitida yangi ko'nikmalarni shakllantirish kabi omillar katta ahamiyat kasb etadi.

Shuningdek, davlatning bandlik siyosati mazkur jarayonda hal qiluvchi o'rin tutadi. Faol bandlik siyosati, kasbiy qayta tayyorlash, tadbirkorlikni rivojlantirish, ijtimoiy himoya va mehnat qonunchiligini takomillashtirish bandlik darajasini oshirishning muhim yo'nalishlari hisoblanadi.

Umuman olganda, aholi bandligini ta'minlashning nazariy asoslari iqtisodiy siyosatni ishlab chiqishda, mehnat bozorini tartibga solishda va aholi farovonligini oshirishda mustahkam ilmiy poydevor vazifasini bajaradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Shodmonov Sh.Sh. *Iqtisodiyot nazariyasi*. Darslik. – Toshkent, 2022.
2. John Maynard Keynes *The General Theory of Employment, Interest and Money*. – London: Macmillan, 1936.
3. Gary S. Becker *Human Capital: A Theoretical and Empirical Analysis, with Special Reference to Education*. – Chicago: University of Chicago Press, 1993.
4. Adam Smith *An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations*. – London, 1776.
5. David Ricardo *Principles of Political Economy and Taxation*. – London, 1817.
6. Arthur Cecil Pigou *The Theory of Unemployment*. – London: Macmillan, 1933.
7. Alfred Marshall *Principles of Economics*. – London, 1890.
8. Milton Friedman *The Role of Monetary Policy // American Economic Review*. – 1968.
9. OECD *Employment Outlook*. – Paris.
10. World Bank *World Development Report*. – Washington, D.C.
11. International Labour Organization *Mehnat bozori va bandlik bo'yicha rasmiy materiallar*.

muhandislik **& iqtisodiyot**

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir Alibekov

Sahifalovchi va dizayner: Abdurahmon Qurbonov

2026. № 4

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali 26.06.2023-yildan
O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi
Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan
№S-5669245 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: №095310.

**Manzilimiz: Toshkent shahri Yunusobod
tumani 15-mavze 19-uy**

+998 93 718 40 07

<https://muhandislik-iqtisodiyot.uz/index.php/journal>

t.me/yait_2100